

VISSZANÉZŐ

Az ÉS minden hónapban felkér egy költőt, hogy legyen ő a VISSZANÉZŐ, válasszon ki a huszadik század magyar költészetéből egy verset, a kevésbé ismertek közül, és fűzzön hozzá néhány sort, amiből kiderül (ha kiderül), hogy milyen kapcsolat áll fenn közte és a választott vers között.

A januári Visszanéző: Lászlóffy Aladár

Yorick, a Baka

Mottó: „Isten szeme mindent lát,
ne lopd el a koponyát”

Hogyha öt könyvet vihetnék a Holdra; hogyha ötven fontos emlékemet kellene elmesélnem; hogyha ötszáz kedvenc költőm kellene megneveznem; hogyha egyetlen Baka István-versre akarok emlékezni, akkor azt választom: *Yorick monológja Hamlet koponyája felett*.

Minden elegáns, ami feleselni képes bármivel az előzményből, amiben egyetérthet, megegyezhet az állandóan „szkizmák” közepette hisztériázó szakmai köztudat. A világra ma reagálni a múltjára reagálva fontosabb, mióta a művek, szövegek világában nincs szent és sérthetetlen befejezettség, a rendszerközpontú színház, a főszerkesztő-központú publikációs koncepció fölébe terpeszkedik a szerzőközpontúságnak, a producer zsebének érdeke parancsol, s hernyótalpasan porcelánporrá zúzódhat alatta a klasszikum. Minek merengeni a hársfaágak esendő árnyán, lehet, már az számít ökológiai katasztrófának, hogyha még nyílnak a völgyben a kerti virágok. Van tehát olyan fájdalomművöltés is, hogy Európa!

Néha tényleg úgy néz ki, hogy jelentős, a túlhajtásig kifinomult civilizációk előztek meg, amelyek maradványait csak igyekszünk megérteni, vagy maximum: nem érteni félre. Mindenképpen: értelmezni. S ezek az olvasatok szolgálnak „mai” kultúraturadatumok alapjául. Valószínűleg már számtalan ilyen nekirugaszkodásunk volt, megvolt, végbement és lelohadt. Majmokként viselkedünk a jelképek romvárosában... Esetleg van olyan fájdalomművöltés is, hogy Yorick!...

A kor divatfogalma: az olvasat. Kicsit nyafogó és fantáziátlan. Alakpárja mint kontrollnövény leplezi le kopárságát: mi lenne, ha ilyen értelemben próbálnánk bevetni azt is, hogy „irat”? Elkéstünk. Már eljegyzett, foglalt legfőbb árnyalata. A másoknak sajnos éppen legfőbb árnyalata nem ment még férjhez egy jelentéshez, ezért lehetett kiállítani az utcasarokra. Azok haragudhatnának legjobban az efféléért, akik elnevezés nélkül találták, tálalták, vitték véghez ezt a csodát, kitalálták, teremtettké, művelték, kitenyészítették ezt az oltottmimóza-műfajt. Elképesztő volna a humanisták közül, ám lehet már az alexandriai filológusok közül előszólítani azokat, akik közzsóként használva, alkalmazva lüktető, kisugárzó, lemenő, felkelő, holdló tényeit holmi *hapax legomenon*oknak, nyelvű szervezték, fejlesztették, tágitották a dolgot. Újabb és újabb kombinációkkal, variációkkal, permutációkkal állva elő. Persze ők nem olvasatgyártók. Baka István nem olvasat-örjáratát indítja útnak egy rembrandti éjszakáján költészetének, vezényli otthonos horrordiszleitei közé egy lelki Helsingörnek a Yorick-monológokban.

Ez az idővel és ÉN-ekkel játszó művészet, mint a bűvész, könnyedén demonstrálja azt, hogy a konkrét jelen bőre alatt van egy múlt, az alatt egy másik jelen s egy másik múlt, minden alatt egy más. Az ÉN-t így teszi rajtafoghatatlanná: arcairól sorra derül ki, hogy maszkok, a látszat alatt van egy másik, s az alatt is egy más és újabb azonosság, minden alatt egy másik. Ami végül – nem a kör, hanem a kör bezárulván, fényesen bizonyítja, levezeti, miszerint a csak-maszkok alatt mindig mind arcok vannak. És persze, mentsétek meg a tigrisét, a tavirózst, de mentsétek meg az emberiséget is, ha még megtalálható.

Most már van, lett ilyen fájdalomművöltés is, hogy Baka Pista!...

S hogyha van ilyen fájdalomművöltés is, hogy Baka Pista, hogy hová lesz a költő koponyája, a koponya Európái hol halmozódnak, valaki csak kézbe veszi a dolgot, a kelléket, egyáltalán maga a mozdulat, a töprengés pantomimja önálló életre kelti az egészet. Van ilyen monológ-helyzet, mely dialógus, mióta már nem is tudható, éppen melyik él, lehet mindkettő, mind az ezer. Millió. Hatmilliárd zseni közelében véget is lehetne vetni a fanyalgó tagadásnak, mellyel a képességtelenség gyűlevészei szüntelenül megpróbálják szétkergetni a teremtés, alkotás gyülekezeteit. Valami fanyalgó, folyamatosan keletkező foszlás, foslás, oszlás már nehezen értelmezhető egy elviselhetetlen *ancien régime* kritikájának, holmi patetikus, affektált új nagy francia forradalomnak, nonstop revolúciónak, mely kipróbált s bevált dolgokat is summásan és tömegesen le akar gilotinózni. Az eredetét próbálja megsemmisíteni a sorozatgyártás folyamán elmélyült hibák alapján.

– Vonulj kolostorba, Sznobéria! – üzente meg idejében, alkotó ereje teljében Yorick, aki nem volt békává varázsolt királyfi, még tábornok se, csak amolyan mennyei Baka, aki fügét mer mutatni a Shakespeare-ek közé keveredő, tolakodó, vegyülő céhlegényeknek-céhleányoknak egy félreértett szentivánéji vásárrban, a cserepesek sátrainál, megsejtven, hogy ezeknek koponyáját soha senki nem fogja kézbe venni semmilyen szertartáshoz. Olyan ihlet- és gondolat-szegény még tőlük, utánuk, általuk se lehet az a valamitől folyamatosan bűzlő Dánia.

...„bár még az se biztos”...

Yorick monológja Hamlet koponyája felett

Jó gazda Fortinbras király zárás után kimehettek a temetőbe és ilyenkor rejtkehelyéről előkotrom Hamlet koponyáját a tenyeremen tartva nézegetem és beszélek hozzá szegény Hamlet amikor még a te bolondod voltam senki se kapott kardjához ha dánul mondtam vicceket persze a svéd is szép sőt igazi kultúrnyelv nem úgy mint a dán

s az urak a hasukat fogva röhögnek muicsai kiejtésemen rengeteg aranyat kapok már vettem egy kis kertés házát Helsingörből nem messze kecském van és gazdaasszonyom az enyémmel is csángóbb tájszóvalással ha kimegyek mindig friss tejet fej gyümölcsöt hoz s vacsora után lefekszik velem de te mégis hiányzol néha Hamlet jó uram utcákat neveznek el rólad de azt hogy utca svédül írják ez vicces is és szomorú is de meg lehet szokni a hivatalos krónikákban sovány búskomor és filozófus vagy holott én emlékszem kövér voltál harsány és kivörösödött arcodról vívás közben csorgott a verejték várt is a mérgezett kendő anyád kezében de te elhárítottad

s továbbküzdöttél mint bocsáss meg a hasonlatért a hízott patkány ha sarokba szorítják más ivott a mérgezett kupából más halt meg a mérgezett hegyű törtől téged voltaképpen a guta ütött meg öt perccel Fortinbras jövele előtt meg azt hiszem az undor és a kétségbeesés hogy EZEK EZEKEL EZEKTŐL ÉS RÁADÁSUL DÁNOK én tudom nem volt igazad s hogy benned a svéd

imperializmus szálláscsinálóját látták meg egyébként is túl sokat fecsegtél mindegy én szerettelek bár oly rosszul epigonizáltál a tőlem hallott vicceket sütötted el a tőlem látott grimaszokat utánóztad de milyen ügyetlenül és milyen erőltetetten és érezhetően viszolyogva a felvett szereptől ahogy egy profi sohasem mert tiszteli a mesterséget mint én a királykodást habár a lelkem legmélyén kiröhögöm de kár most még ebbe is belemenni elég hogy a

te koponyád van a kezemben s nem az enyém a tiédben elképzelem milyen nagyképű bölcsességeket szavalnál a helyemben amíg én bocsáds meg ezt az álszerénységet csak nézek üres szemgödredbe számlálom csorba fogaid tapintom orrcsonkodat és a sárga vázra próbálom visszarakni képzeletben a húst a bőrt haj- és szőrszálakat s ama vizenyősszürke alkoholtól párás és mégis értelemről csillogó szemeket amelyekbe néztem

egykor igen akkor is amikor tudtam már fényüket kioltják hamarosan s kialszik velük Dánia fénye örökre bár még az se biztos.